

hur oförmögen dagens urbaniserade människa är att intuitivt uppleva att den är en del av det biologiska systemet. Detta förhållande medför att människans värderingar och livsstil medför besvärande konsekvenser för det ekologiskt lämpliga. Som kulturbyggare synes den urbaniserade människan att sträva efter att bygga en kultur som inte hör till den biologiska sfären.

De ovan nämnda exemplen från boken är enbart glimtar från många områden. Trots att man tycker att den lätt skulle kunna hemfalla åt klagomål och jämmer är den anmärkningsvärt neutral i sin beskrivning även om författaren inte alltid kan dölja var han har sina sympatier. Konstruktiva synpunkter finns även och undertonen är optimistisk.

Ett viktigt inslag är att flera begrepp får en tolkning på ett icke konventionellt sätt. När man vet att energi ej kan förbrukas utan endast omvandlas kan man därför fråga sig vil-

ken systematisk felsyn vi får då vi talar om energiproduktion. Vi kan distribuera och omvandla energi men inte producera som vi tankevässigt förleds att tro av vårt språkbruk. Begrepp som BNP uppfattar vi som positivt och eftersträvar att det skall öka. Men ekologiskt och termodynamiskt innebär det att vi är angelägna att snabbt omvandla resurser till sopor, låt vara att människan under en kort intermediär fas tillgodogör sig verksamheten.

Vikten av att kritiskt värdera språket framgår härvid som angelägen så att felaktigt språk inte förleder oss till felaktigt tänkande och skadligt handlande.

För människor som arbetar med industrialiserings- och samhällsfrågor utgör denna bok en utomordentlig sammanställning av fakta och medger vidgning till angränsande områden. För personer som undrar hur mänskligheten skall kunna hantera alla fakta den känner är den en inspirationskälla.

CARL JOHAN LJUNGBERG:

Rättssäkerhet och demokrati

Ett uttryck för demokratiernas problem idag är det ökande intresset för juridiska och rättsliga former. Med ökat förlitande på dessa hoppas många stävja en växande och alltmer finförgrenad statsmakt.

Vid ett seminarium hösten 1984 behandlade förlaget Ratio några till detta fenomen anknutna frågor. Nu föreligger boken *Rättssäkerhet och demokrati* (Ratio 1985). Som professor Torgny Segerstedt betonar i förordet har intresset för rättssäkerhet idag flera specifika förevändningar. Men motiven är liknande. Temat kunde lika väl ha kallats "naturrättens död och uppståndelse".

Allt flera människor förnimmer sålunda, att det finns värden som bör stå över det nationella styresskicket, dvs inte framstår som nog skyddade av detta. Det kan gälla

individuella värden (rätten till liv), men också kollektiva, tex att klara miljö- och kärnvapenhotet, eller mellanstatliga tvistefrågor av olika slag.

För en växande grupp iakttagare är rättssäkerheten också ett krav för kulturell och ekonomisk kreativitet och förnyelse. Det betonas av flera författare i boken.

Rättssäkerhet och godtycke kan uppträda trots (eller kanske därför) att individernas handlingar blivit alltmer inspunna i lagar och regleringar. Nils-Eric Sandberg ger en nyttig provkarta på sådana lagar, inte minst från organisationernas och arbetsrättens område. Han ger följande bestämning av rättssäkerhet: "att inte utsättas för åtgärder som utan mitt initiativ eller mitt godkännande begränsar min rörelsefrihet i juridisk eller ekono-

misk mening, eller vållar mig ekonomisk skada, och som vidtagits av organisation vari jag på eget initiativ inträtt som medlem." (s 93)

I vad mån LO:s löntagarfonder, kollektivanslutningen till SAP, eller den fackliga intresseentreprenaden i vid mening möter de krav Sandberg uppställer kan läsaren själv avgöra.

I den vilja som idag märks att komplettera den politiskt-demokratiska metoden finns ofta en riktig impuls. Men, som Stig Strömholm framhåller i boken, det finns också ett visst önsketänkande när det gäller vad juridik och rätt kan göra. Demokratins svagheter kan inte lösas blott genom en "flykt till juridiken". Folkstyresmodellen må ibland likna en "opåverkbar och irrationell naturkraft", en starkt lagprövning eller skiljedom lockar trötta beslutsfattare och politiskt förfördelade parter. Det är därför inte givet att sådana medel nöjaktigt löser de konflikter som folkstyret skapar.

Rättssäkerhet & demokrati har sitt värde

främst som inledande kartläggning av sitt område. Demokratins nuvarande problem nödvändiggör dock en skarp analys och nyformulering av grunderna för vårt styresskick än vad boken ger. Det är tex synd att de ansatser till naturrättsresonemang som görs inte fullföljs. Här skulle en fruktbar väg ha kunnat öppnas. Det hade varit intressant att söka ifrågasätta den i Sverige (i alla politiska läger) vanliga misstron mot tanken att lagarna uttrycker "någon sorts oföränderlig rättvisa", för att tala med Carl Lidbom.

Genom att många former av individuella rättighetsstereotyper frodats i modern tid har själva naturrätten fallit i vanrykte. Vi kommer därför inte ifrån vad Leo Strauss uttryckt så, att "blotta faktum att vi kan väcka frågan om vårt samhälles ideal visar, att det finns något i människan som inte är helt och hållet i slaveri under samhället". Man hoppas dock att Ratio fortsätter den värdefulla debatt som inletts med *Rättssäkerhet & demokrati*.